

SDHS
STIFTAT 1993

Dövas Rötter

ORGAN FÖR SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

● NR 27

● ÅRGÅNG 20 ●

MAJ 2014 ●

Seminarieföreläsarna Hauke Hagedorn, Jon Martin Brauti, Sylvia Bergqvist, Ingrid Gustafsson och Olga Svensson Richter avtackas.

FOTO: TOMAS HEDBERG

20-årsjubileumstårter avåts under kvällen.

FOTO: TOMAS HEDBERG

DÖVHISTORISKT *seminarium* i Hässleholm 2013

Sveriges Dövhistoriska Sällskap höll sitt 21:a seminarium med årsmöte på Norra Station konferenslokal i Hässleholm den 12 oktober 2013 inför ett 80-tal medlemmar och gäster samt även elever från Önnestads folkhögskolas teckenspråkslinjer.

□ Jon Martin Brauti från Ål, Norge, var först på plan med sin föreläsning om en av Hässleholms stora profiler: Tor Hjalmar Persson och hans fru Tora Aagot Braaten. Tor var ju känd för sin tidning Dövas Vän men Toras bakgrund var mycket intressant då hon härstammar från en stor och aktiv "dövsläkte" i trakterna norr om Oslo.

"Tolk steker pannkakor"

Sedan blev det systerarna Sylvia Bergqvists och Ingrid Gustafssons tur att stå vid podiet och berätta om deras barn-dom i östgötska Godegård där de växte upp med sina döva föräldrar. Fadern var en skicklig skomakare och det vittnar en film från Hembygdsföreningen om vilken visades på seminariet. Han fick en beställning på 450 par dansskor som levererades inom loppet av ett par-tre år. Sylvia har även nedtecknat sina minnen i en bok "Tolk steker pannkakor" som gavs ut 2005.

"En flicka på två stolar"

Efter lunchen var det Olga Svensson

Richters tur att föreläsa om sin bok "En flicka på två stolar" som handlar om livet som ett hörande barn till döva föräldrar i Sveriges sydligaste delar. De hamnade ofta i dråpliga situationer orsakade av bristande kommunikation och förståelse. I dag kan man skratta åt det men då var det verkligen pinsamt för en liten flicka som i bland var tvungen att medla mellan hörande och döva.

Göingens historia under 90 år

Till sist sammanfattade Hauke Hagedorn Hässleholms Dövas Förening "Göingens" historia och verksamhet

Fortsättning på nästa sida!

Fortsättning från föregående sida:

under 90 år vars höjdpunkt var jubileumsmiddagen på Hotell Statt i mars 2013. Föreningen har även utgett en jubileumsskrift med hjälp av Anita Hellöre som nu finns till försäljning för dem som är intresserade.

SDHS firades i Sjöröd

På kvällen samlades många deltagare i Göingen-föreningens egen stuga i Sjöröd, Sjöstranden, för att fira Sveriges Dövhistoriska Sällskaps 20-åriga tillvaro med kaffe och tårta samt några roliga berättelser från förr som förmedlades av några deltagare.

Lagerbladsträd

Wolfgang Schmidt från Tyskland, ordförande i den tyska motsvarigheten Kultur- und Geschichte der Gehörlosen KuGG, gratulerade SDHS på 20-årsdagen och gav ett lagerbladsträd som en gåva. Trädet ska symbolisera SDHS:s viktiga arbete och även att verksamheten ska växa och frodas.

Vad som hände under söndagen den 13 oktober skriver Maj Daver om.

Anita Hellöre

Jon Martin Brauti vid gravstenen för redaktör Tor Hj. Persson och Tora Å. Persson på Verums kyrkogård.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Bussutflyktsdeltagare i Sporrakulla gård.

FOTO: CARL MAGNUS LINDGREN

Bussutflykt i Göingebygden

Under söndagens förmiddag med start i Hässleholm var 27 deltagare och en tolk på en utflykt med buss, som förde dem till kyrkogården i Hörja som första anhalt.

□ Där står nu en gravsten för Tor Hjalmar Person (1886-1963). Han var grundare och utgivare till tidningen "Dövas Vän" fram till 1963 då hans fru Tora tog. Tidningen såldes i hela landet under perioden 1924-1965. Sistnämnda år lades tidningen ner.

Verum

Nästa anhalt var det återigen ett besök på en gravplats vid Verums kyrka. Anton Hertzman (1885 - 1945) var förste ordförande i Dövstumföreningen "Göinge" år 1923 och därmed en viktig för­eningsprofil. Där ligger hans grav nu.

Sporrakulla gård

Efteråt åkte man vidare nordost mot Sibbhult genom Göingetrakten, som är ett känt snapphanetillhåll. I Sibbhult ligger Sporrakulla gård, som utgör ett ålderdomligt kulturlandskap. Numera

är det anknutet till Skåneleden. Man fick av en guide veta många intressanta berättelser om hur familjer i början av 1800-talet bodde och livnärde sig på Sporrakulla gård.

Man kunde njuta av den färgrika och sköna höstskruden som gled förbi bussfönstret.

Hovdala slott

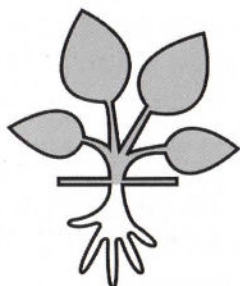
Mysfaktorn steg, då bussen rullade vidare mot Hovdala slott. En storslagen lunch med läckra smårätter väntade på de hungriga deltagarna. Hovdala slott har en lång historia ända från 1500-talet med många skiftande levnadsöden både i fred och i krig.

Hemfärd

Vid den slutligen anhalten i Hässleholm togs avsked med kramar inför hemfärden.

Det blev ett mycket lyckat arrangemang, enligt många deltagare.

Maj Daver

Dövas Rötter

UTGIVARE: SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP (SDHS)

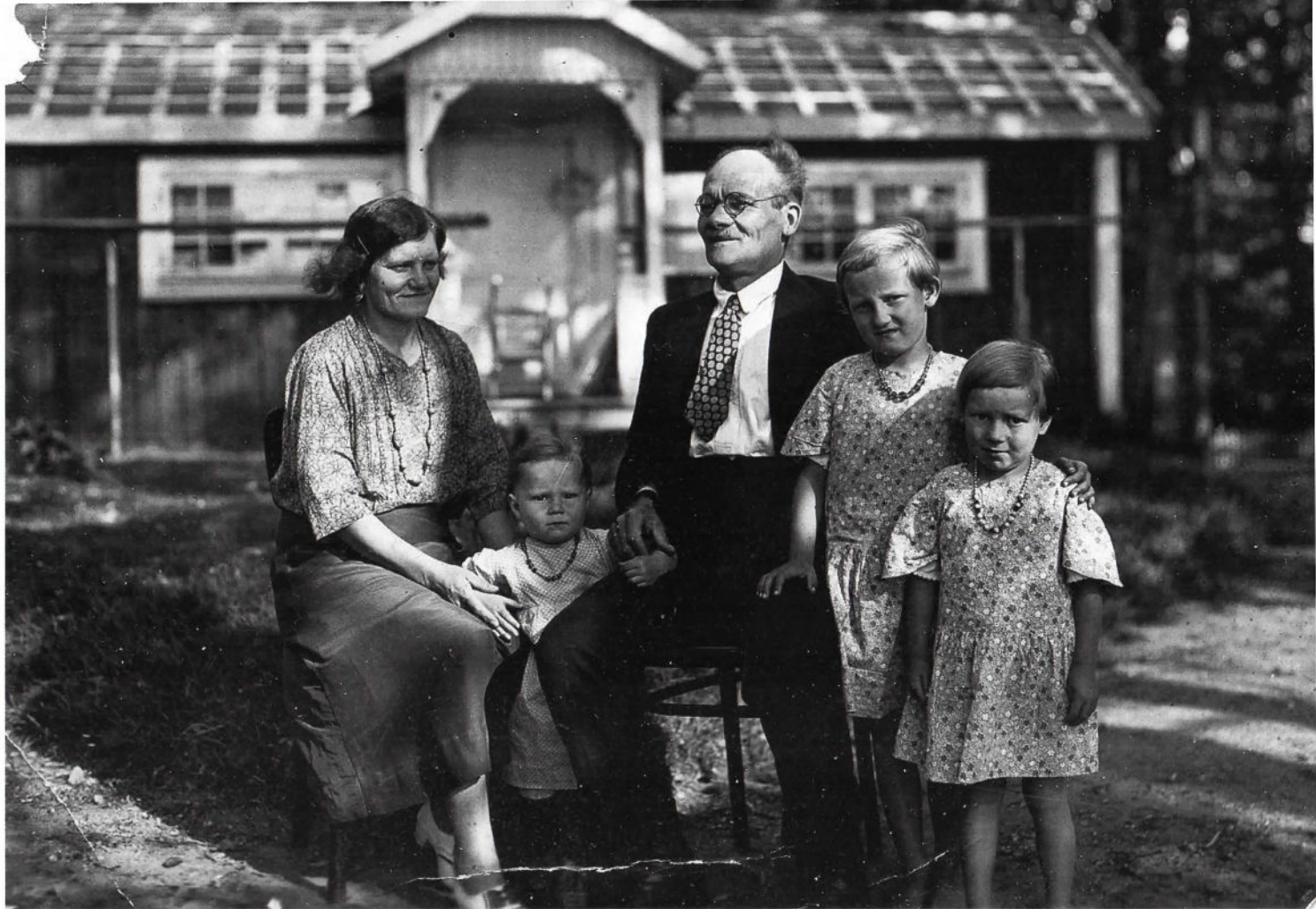
Utkommer 1 - 2 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar.

REDAKTIONSKOMMITTÉ: Carl Magnus Lindgren och Anita Hellöre

LAYOUT: Birgitta Orström Lind

ANSVARIG UTGIVARE: Tomas Hedberg

ISSN 2000-8287

Föräldrar: Agnes Hertzman f. Käll (1896-1976) och Anton Hertzman med tre döttrar: Ingrid f. 1927, Sylvia f. 1929 och Dagney f. 1932.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Anton Hertzman *förste ordförande* *för DF Göingen i Hässleholm*

Anton föddes 1885 i Hörja församling som ligger ett stycke från Hässleholm. Hans mor hette Matilda men fadern var okänd. Matilda bodde i Danmark under långa perioder varför pappan mycket väl kan vara från Danmark. Anton kunde höra och prata tills han var 9-10 år och blev döv efter misshandel och örfilar när han bodde i ett fosterhem. Han gick på dövskolan i Lund och avslutade sin skolgång kring sekelskiftet.

□ Anton bodde enligt uppgift i Hästveda socken 1921 och antagligen bodde han där också när Göingens dövas förening bildades. Han var gift men äktenskapet upplöstes 1920. Den 20 januari 1923 flyttade han till Stenbrohult och senare till Älmhult. Därefter tillbaka till Stenbrohult där han gifte

sig med Agnes Käll 1927. Han och Agnes fick fyra barn, Dagney, Ingrid, Sylvia och Dan.

1944 flyttade familjen till Ängelholm och där blev Anton påkörd av ett militärfordon 1945 och avled. Han begravdes i Höja församling nära Ängelholm.

Flyttade ofta

Familjen bodde i ett hus som hette Stugebo och ägdes av Gemla Fabriks AB. Anton jobbade nämligen på Gemla som finsnickare och därför fick familjen hyra Stugebo. Kort tid efter hade familjen flyttat till Åbo, även det ägt av Gemla AB. Det var en lägenhet i ett hyreshus. Men man blev rätt trångbodda så familjen flyttade till Nyatorp i Tångarne, ett rött trähus med vita knutar. Det fanns ingen el, men däremot

vedspis och en mysig kakelugn. Det blev fotogenlampa som gällde. Familjen hade ingen radio heller.

Sträng pappa

Anton jobbade fortfarande på Gemla och han fixade ett snickeri på vinden där han tog emot beställningsjobb. Så skulle det anläggas en trädgård, grönsaksland, gräsmatta m.m. Stenar fick sprängas, oj oj pappa jobbade ALLTID, men jag har minne av att han hade tid att besvara alla frågor samtidigt som han var mycket sträng. Även mamma fick ligga i som alla husmödrar på den tiden – bakning, syltning, saftning, ta vara på allt. Hon anlade en underbar trädgård. Folk som gick förbi, som margäster m.fl. stannade alltid till och

Fortsättning på nästa sida!

beundrade alla hennes blommor. Så var det potatislandet och grönsakslandet, där fick jag vara med och hjälpa till och "luka ogräs.", berättade Antons dotter Dagny som blev dövfolk.

Olycka och begravning

Anton blev jätteglad när han hade fått ett jobb i Åstorp som snickare. Nu hände det mycket på en gång, familjen flyttade in ett hus som ett dövt par ägde, de hade inga barn bara en hund och några katter som vara stora, tjocka och randiga.

Det var många döva som bodde i Ängelholm, det var skönt för det var inget konstigt som i Diö. Det bildades en dövförening där Anton blev ordförande och hans fru sekreterare. De hade en fin lokal.

Så kom dagen pappa skulle börja på det nya jobbet i Åstorp. Han cyklade till stationen för att åka med tåg till Åstorp, men blev överkörd av en stridsvagn.

Dagny berättade vidare: "Jag kommer ihåg det som igår när vi fick budet. Jag stod vid grinden och såg militärkolonnen som stannade utanför, stod stilla länge, så körde de och till slut var de försvunna. Mamma var inte hemma, hon var hos en bekant. Så kom det en polis och frågade efter henne, jag sa som det var. Det var jag som fick ta emot hans glasögon och fick ta till mig det han sa: Din pappa är död, överkörd. Så stack han iväg. Mamma kom hem glad som vanligt. Jag försökte berätta men hon lyssnade inte på mig. Tack och lov så kom det en tant som hette Linnea och tog hand om det hela. Mamma satt och stirrade framför sig, hon tog inte till sig det hela. Då såg jag hur Linnea gav mamma en riktigt hård "hurring" och då fattade hon. Tårarna strömmade hela dagen och natten. Dagen efter gick mamma till lasarettet och fick titta på pappa. Hon berättade att pappa var så vacker och sov så gott. En granne som bodde mitt emot oss, Helga, var sömmerska, hon sydde en klänning åt mig. Den var vit med svarta prickar. Hon sa att jag måste ha de färgerna till begravningen, ingen fin klänning tyckte jag."

Det blev en jordbegravning i Höja kyrka. Finast av allt var att där kom en frälsningssoldat och tolkade hela

Anton Hertzman (1885-1945) med mustasch sitter bredvid sin oidentifierade vän.

FOTO: PRIVAT ÅGO

begravningen för mamma och andra döva. Där var mycket folk, även hörande. Frälsningssoldaten tolkade, det fanns inga utbildade tolkar på den tiden.

En av föreningens profiler

Tillsammans med sex initiativtagare bildade han den provisoriska dövvstumsföreningen redan den 28 november 1922. Till interimsstyrelsen valdes Anton Hertzman som ordförande, Albert Johansson, Alvar Nilsson, Agnes Sjöstrand, Magnus Bengtsson, Elfrida Norin och Frida Hertzman, alla ledamöter fram till ordinarie möte den 25 mars 1923. Föreningen som först hette Dövvstumsföreningen "Göingen", hade oerhört värdefullt stöd av dövvstumprästen Johan Gustaf Malmer som ställde upp som revisor. Vid ordinarie möte tillträdde 14 nya medlemmar.

Anton var ordförande i 9 år och ledamot i 1 år. Trots svåra år genomförde han aktiviteter av olika slag för att få

isolerade döva från Hässleholmstrakten att samlas på olika ställen. Han lyckades genomföra ett 5-årsjubileum. Han var en man som tyckte om ordning och reda och det finns bl.a. en notering i tidigare protokoll att han avstängde sin egen hustru från styrelsen och föreningen för att hon inte hade betalt medlemsavgift.

Tack vare hans tålmodiga och värdefulla arbetsinsatser är "Göingen" i dag en välfungerande förening som fostrat många kända döva profiler bl.a. John Hilmer Andersson, Hugo Edenås, Oscar Springhorn, Tor Hjalmar Persson, Eric Sjölund, Percy och Ulla Wittesjö. Dessutom har Dövas Förening blivit Skånes näst största förening med 140 medlemmar efter Malmö DF "Svenske".

Anton har även varit styrelseledamot både i Kristianstads och Ängelholms dövvstumsföreningar.

Hauke Hagedorn och Anita Hellöre

Främre raden från vänster: Elfrida Norin, kassör; John Hilmer Andersson, ordförande; Tora Persson
Bakre raden från vänster: Elsa Piil (senare Jarngren); Venzel Johansson; Oskar Springchorn; Eric Sjölund, sekreterare och Elsa Thern (senare Sjölund). Bilden togs år 1935.

FOTO: DÖVAS FÖRENING GÖINGEN I HÄSSLEHOLM

Dövas Förening "Göingen" i Hässleholm 1923-2013

Det bodde många döva i trakterna kring Västra Torup, ett tiotal kilometer nordväst om Hässleholm och de turades om att träffas hemma hos varandra. Den 28 november 1922 bestämde de sig för att bilda en förening där alla döva kunde samlas mera regelbundet. En interimsstyrelse valdes som skulle arbeta fram stadgar och ordna ett möte med personval vilket skedde den 25 mars 1923 i Hässleholm. Där valdes föreningens första ordförande, Anton Hertzman med Albert Johansson som vice ordförande. Venzel Johansson valdes till sekreterare och Alvar Nilsson som kassör. Elfrida Norin valdes som ledamot med Agnes Sjöstrand och Magnus Bengtsson som suppleanter.

□ Till skillnad från andra dövföreningar som bildades tidigare i Skåne, där det fanns möjligheter för arbete för döva, var Hässleholm inte en utpräglad industristad vid den tiden utan var en militärstad. I jämförelse med andra större städer i Skåne såsom Landskrona, där det fanns det goda möjligheter för arbete, t.ex. Öresundsvarvet, Thulinverken och sockerbruket. På det sättet ledde det till att en dövförening bildades.

Många arbetstillfällen i trakten

Det fanns många döva som bodde i norra Skåne och när Hässleholm blev

en järnvägsknut i slutet av 1890-talet, och kring järnvägen och runt tätorten växte flera industrier upp. När staden fick sina stadsprivilegier var Hässleholm redan en viktig del av Skånes infrastruktur och tack vare de utmärkta transportvägarna bidrog till att flera företag etablerade sig i trakten. De många arbetstillfällena drog flera döva till staden och de bildade hem och familj.

Att diskutera på sitt eget språk

Föreningen hade understödsverksamhet på sitt program, men det viktigaste var att – som nu – att samla döva och

ge dem möjlighet att utbyta tankar och diskutera med varandra på sitt eget språk – teckenspråk.

En av föreningens banbrytare var snickaren John Hilmer Andersson (1896-1979) från Diö. Han satt i styrelsen i 31 år och var ordförande en stor del av denna tid.

Snapphöjden

För en symbolisk summa på 50 kronor erhöll föreningen en tomt i Sjörröd av Hässleholms kommun vid 20-årsjubileet 1943. Meningen var

Fortsättning på nästa sida!

Fortsättning från föregående sida:

att föreningen skulle uppföra en fritidsstuga på tomten. Men marken var sank och krävde stora arbetsinsatser i form av dikning. Vägar, vatten, avlopp och el saknades också så alla planer på byggande avskrevs. Istället inköptes en liten stuga som döptes till "Snapphöjden" år 1948. Stugan blev flitigt använd under sommarhalvåret av medlemmarna. Men "Snapphöjden" var för liten och år 1981 köptes "Göingestugan" i Sjöröd.

Sjöstranden

Av ren slump gränsade den till tomten som föreningen fick år 1943 av Hässleholms kommun. Föreningens ordförande Ulla Wittesjö (född 1930) fick syn på vägarbetare vid vägen strax utanför Göingestugan och frågade vad de höll på med i arbetet. De skulle dra kommunvatten, avlopp och el till området. Ulla förmedlade nyheten till medlemmarna som beslöt att sanera

den vattensjuka tomten och bygga egen stuga som stod klart sommaren 1984. Stugan döptes till "Sjöstranden" och invigningsfest med många inbjudna skedde den 1 september samma år.

År 1989 invigdes en tillbyggnad då föreningen behövde kontorslokaler. För cirka 15 år sedan såldes Göingestugan med tillhörande tomt och för en del av pengarna byggdes en gäststuga med två rum och toalett.

Viktig samlingspunkt

Föreningens stuga "Sjöstranden" fungerar som en viktig samlingspunkt för döva och dövblinda. Sammankomster med föreläsningar, videovisningar, kurser av olika slag, studiebesök m.m. ordnas regelbundet och oftast på "Sjöstranden".

90-årsjubileum i fjol

I fjol firade Dövas Förening "Göingen" sitt 90-års jubileum på restaurangen Statt. Ett 60-tal medlemmar och gäster från hela Skåne var samlade. Under da-

gen företog medlemmarna en guidad historisk vandring genom Hässleholm med tågstationen som startpunkt.

Ulla Wittesjö blev hedersordförande

Efter underhållning i form av Jörgen "Rødtop" Nielsen från Köpenhamn och magikern Roland "Rollax" Lundström från Stockholm utdelades diplom till tio döva för deras insatser och hedersdiplom till åtta döva för mångårigt medlemskap och styrelseverksamhet. Nuvarande ordförande Ulla Wittesjö utsågs till föreningens första hedersordförande. Hon har suttit sammanlagt 43 år i styrelsen varav 31 år som ordförande.

Värd för Dövas Dag i år

Dövas Förening "Göingen" i Hässleholm ska stå som värd för Dövas Dag sista helgen i september i år med anledning av staden firar 100 år.

Hauke Hagedorn och Anita Hellöre

"Göingestugan" var en populär samlingspunkt.

FOTO: DÖVAS FÖRENING GÖINGEN I HÄSSLEHOLM

Tor Hjalmar och Tora Ågot Persson

- kända för sitt arbete med **Dövas tidskrift** och **Dövas Vän**

Först vill jag berätta att Tor Hjalmar Persson och hans norska fru, Tora Ågot (1898-1982), född Braathen, hade olika bakgrunder när det gäller familj och uppväxt. De två hade ändå ett gemensamt intresse, nämligen artikelskrivningar i dövas tidskrift. Tor Hjalmar blev döv när han var 13 år gammal som komplikation efter att han drabbades av hjärnfeber. Han var den ende som var döv i hans familj i Sverige. Däremot föddes Tora döv och hade en stor döv familj i Norge.

□ Tor startade tidningen *Dövas Vän* och hans fru Tora hade en viktig position i arbetet med att skriva, trycka och dela ut tidningen som utgavs under åren 1924-1965. Redaktör och ansvarig utgivare från starten 1924 till och med nr 4 1963 var Tor Hjalmar Persson och från nr 5 1963 till och med nr 2 1965 var det Tora Ågot Persson. *Dövas Vän* nr 2 1965 nr 2 blev det sista numret som utgavs. Denna tidskrift är synnerligen intressant med sina skildringar från dövas värld, sina allmännyttiga artiklar, bygdehistorier, sina vackra illustrationer och sitt väl valda innehåll. Kort sagt, det är få områden inom tidningsvärlden, där en döv kan konkurrera med en hörande.

Stor syskonskara

Tor Hjalmar Persson var född den 25 april 1886 på Ryssagården i Hörlinge, Verums församling, som fjärde barnet i en syskonskara av 12 barn (sex söner och sex döttrar) varav två dog minderåriga. Hans föräldrar var Per Jönsson och hans hustru Elsa Trulsdotter. Efter att hans äldste bror, Anton P. Hörlén, i augusti 1907 hade ingått äktenskap med Clara Lövström flyttade föräldrarna och de hemmavarande barnen till en gård i Bolberöd. Då var sonen Tor Hjalmar 21 år gammal och hade varit döv i åtta år.

Fick hjärnfeber

I Hörlinge gick han i vanlig folkskola till hösten 1899 då han fick hjärnfeber den 31 augusti. Han drabbades av en akut sjukdom som yttrade sig i en mycket stark huvudvärk. Han blev liggande närmast okontaktbar och när han efter någon tid tillfrisknade visade

Tora Ågot Braathen 1898-1982.

FOTO: PRIVAT ÅGO

Tor Hjalmar Persson 1886-1963.

FOTO: PRIVAT ÅGO

det sig att han helt förlorat sin hörsel. Ett år senare skrevs han in vid Lunds dövstumskola. Det var den 1 september 1900, men han blev utskriven redan den 6 november 1900 såsom i saknad av sinnesjämvikt enligt läkarintyg. Det betyder att han gick på dövskolan endast i 2 månader. Han trivdes inte eftersom att han var van vid livet på landet och fann det outhärdligt "att vara bunden i ett hus som en ilsken hund" som han själv uttryckte det i en självbiografisk dikt några år senare. Det fanns då ingen annan utväg för honom än att rymma. Det var den 5 oktober samma år. Kontanter saknade han så Tor Hjalmar gick till fots 12 mil i tre dagar innan han nådde hemmet i Verum. Efter denna bedrift behövde han inte återvända till dövskolan.

Hemmason

Tor Hjalmar stannade kvar i föräldrahemmet och hjälpte fadern med arbetet där för han flyttade med föräldrarna till Bolberöd. Han blev det som då kallades "hemmason" och arbetade som dräng i föräldrarnas jordbruk i många år, men hans håg stod till en annan gärning.

Gav ut *Dövas Vän*

Hans dröm var dock att få skriva och han började att ge ut tidskriften *Dövas Vän* vid sidan om lantarbetet. Året efter att han rymt från Lund har det antecknats att Tor Hjalmar på grund av dövhet fick sin konfirmationsundervisning enskilt i Verums socken. Konfirmationen ägde sannolikt rum i Verums kyrka.

Det visade sig tidigt att "hemmasonen" var begåvad och hade stort bildningsintresse. Han sägs redan som 15-åring ha börjat med att sända in bidrag till den 1899 grundade tidningen *Norra Skåne*. Han var mycket intresserad av att läsa och skriva och rapporterade bl.a. till denne tidning om olika händelser från sin hembygd.

Fortsättning på nästa sida!

Dövas Vän utkommer 1924

Under 1924 utgav Tor Hjalmar Persson sitt första nummer av Dövas Vän för alla döva samt deras hörande vänner. Denna tidskrift ville sålunda verka för att samarbetet i föreningar mellan de döva, dövstumma, lomhörda och de med normal hörsel skulle bli bättre. Men framför allt var tidskriftens syfte att bli en "vän" för de ensamma som besökte dem i deras hem och mildrade deras känsla av ensamhet. Att skriva, utforma och ge ut tidningen hör inte till något sådant bland det lättaste, men med stark vilja och energi arbetade han upp den och gjorde den känd i vida kretsar och kunde därigenom också hjälpa andra, t. ex. frågeavdelningen, brevkлубben och familjenyheter.

Gul armbindel

Från Dövas Vän första året 1924 kunde vi läsa flera intressanta nummer om "Armbindeln för döva". Det var en gul armbindel med tre svarta punkter inom en svart cirkel, lanserat som trafikskyddsmärke som skulle bäras om armen av döva om de önskade. Det var ett förslag som debatterades då Svenska föreningen för dövas väl året innan höll sitt årsmöte och som syntes väcka livliga sympatier. Idén härstammade från Tyskland och Schweiz, där den, vad döva beträffade, redan genomförts, och hade här i Sverige vunnit en varm förespråkare fru Alma Prawitz, som vid mötet höll ett inledande föredrag om saken. Den gula armbindeln ansåg Tor Hjalmar skulle reformeras så att de tre svarta punkterna, som var tryckta i V-form på det sättet att de syntes på sidan – där de minst observerades i stället skulle tryckas så att den blev synlig både framåt, bakåt och åt sidan. Många döva och lomhörda drog sig dock för att använda den och skylta med sitt "handikapp".

Gjorde det mesta själv

I början skrev Tor Hjalmar det mesta i sina tidskrifter själv och cyklade därefter omkring till många platser i Skåne och sålde den blygsamma upplagan på egen hand. Det var svårt i början men läskretsen växte stadigt på grund av det gedigna innehållet. Senare fick han som tur var hjälp med försäljningen av Dövas vän av döva personer som reste

Tor Hj. Persson med armbindeln för döva runt sin arm. PRIVAT ÄGO

DE DÖVAS MÄRKE.

ILLUSTRATION UR DÖVAS VÄN

Ett långt och verksamt liv är slut, men Tor Hj. Perssons ljusa minne skall länge leva kvar. Han har redan fått sitt namn inskrivet i både Dövas Väns historia och i svensk dövhistoria.

FOTO: PRIVAT ÄGO

i landet och sålde tidningen. Det startade en pristävling för att stimulera lösnummerförsäljning med goda resultat.

Vigdes i Örkelljunga kyrka

Den 31 oktober 1926 vigdes Tor Hjalmar Persson och Tora Ågot Bråthen i Örkelljunga kyrka. De bodde på en liten gård i Bälinge utanför Örkelljunga. Gården låg lite avsides men det passade inte Tora som varit en storstadsflicka före flytten från Oslo till Skåne. Året efter vigseln föddes sonen Kjell. 1929 flyttade de till Hässleholm som därefter blev utgivningsort för tidskriften. Ett år senare föddes dottern Elsa.

Fick medarbetare

Så småningom fick paret Tor Hjalmar och Tora flera duktiga medarbetare till tidskriften samt döva försäljare som hjälpte till att sprida den. Många värdefulla kontakter knöts genom Dövas Vän, vilket ersatte det sällskapliv som Tor Hjalmar nästan helt avstod ifrån på grund av kommunikationsproblem orsakat av att inte kunna uppfatta ljud. Han var ändå en vänlig, god och kunskapsrik man som fick vänner i stora kretsar. Han var glad om han kunde hjälpa någon som hade det svårt. Han var också en oppoffrande make och far som alltid lät andras intressen gå före sina egna.

Gav ut bok som komplement

Från 1940-talet kunde Tor Hjalmar även sälja "2000 värdefulla råd i olika ämnen" som komplement till tidskriften. Det var en bok som trycktes i tre upplagor. Enligt baksidestexten hade utgivaren med biträde av sin fru Tora publicerat de värdefulla råden under en tioårsperiod: "i en av honom utgiven tidskrift". Bland rubrikerna i skriften kan nämnas: Blommor och krukväxter, kläder, hälso- och sjukvård, bostad, matvaror, rengöring och tvätt samt skönhetsvård. Han och hustrun Tora var mycket trägna i att sköta utgivningen av Dövas Vän ända fram till 1965.

Tor Hjalmar avled

Medan ett nummer av Dövas Vän var under tryckning avled dess grundare och utgivare, Tor Hjalmar Persson, i en ålder av 77 år. Därmed var en ovanligt lång och rik arbetsdag till ända. Fyra år tidigare började han brytas ner av

Fortsättning på nästa sida!

en livshotande sjukdom, men dessförinnan arbetade han in i det sista med sin tidskrift, som för honom inte enbart blev en förvärvskälla, utan kanske främst ett sätt att häva isoleringen. Den 15 juni 1963 dog Tor Hjalmar, och Tora Ågot 19 år senare, alltså i 1982. De begravdes på Verums kyrkogård i Skåne.

Tora Ågot föddes utanför Oslo

Tora Ågot Braathen föddes som döv den 31 oktober 1898 i Strømmen utanför Oslo. Hon tillhörde en stor döv familj, och hennes döva föräldrar var Henrik Johannessen Braathen (1868-1913) och Julie Hansdotter Haakonstad (1869-1904). De gifte sig den 21 oktober 1897, ett år före Tora föddes, men båda två hade gått på Hamars dövskola från 1883 tills de blev konfirmerade 1890.

Föräldrarna Henrik och Julie bodde i Strømmen, Skedsmo utanför Oslo där fadern jobbade som snickare på trävarufabriken. De bodde på gården Tørtberg och fick tre döva barn: Tora Ågot (1898-1982), Gustav Peder (1900-1971) och Anna Marie (1902-1920). Modern Julie var hemmafru, men hon dog av hjärtfel redan den 30 juli 1904. Efter Julies död gifte Henrik sig om med en döv kvinna, Mathilde Eberhardtsen (född 1883) i de dövas kyrka i Oslo året därpå. Så vitt jag vet fick de två barn, Martha Henriette (född 1906) och Alfred Andreas (född 1909), tillsammans.

Alla de tre förstnämnda döva barnen hade gått på Kristiania offentliga skola för döva på Ullevålsveien 72. Tora började den 1 september 1906 och slutade 30 juni 1914 på denna dövskola. Hon konfirmerades tillsammans med 8 döva elever i de dövas kyrka i Oslo den 20 juni 1914. Sedan arbetade hon först på en tobaksfabrik och därefter på en chokladfabrik i Oslo.

Medarbetare i Tegn og Tale

Förresten var hon en av medarbetarna i redaktionen för den norska döv-tidskriften, Tegn og Tale, och bidrog med många artiklar under perioden 1922-1929, och inte minst 1931 med bland annat olika dikter. Hon skrev sin första dikt "Så taus!" till omslagssidan till Tegn og Tale nr 11 1922. Dikten är förmodligen ett minnesord om hen-

nes döva lillasyster, Anna Marie, som hade dött två år tidigare – endast 18 år gammal. Hennes intresse för dikter i både Tegn og Tale och Dövas Vän kan kanske vara ett arv från hennes farmor, Barbro, i Valdres.

Led av tuberkulos

Tora skrev också en mycket intressant artikel "Overdreven smittefrygt" om sin sjukdom i Tegn og Tale nr 4, 5 och 6 1923. Hon led själv av tuberkulos och låg på sjukhuset från senhösten 1917 och efter fyra års sjukdom blev hon helt frisk igen 1921.

Tora skrev dikter

Vidare finns en artikel "Lilli - Anna Mari" från Dövas Vän nr 1 1924. Det är troligen också ett slags minnesord om lillasystemen till Tora, Anna Marie, som dog tidigt. Vi kan också se "Underlige tonemakt" i Dövas Vän nr 4-5 1925. På det sättet lärde Tora och Tor Hjalmar sig känna varandra genom hennes dikter som också blev införda i tidskriften Dövas Vän.

Medlem i Göingen

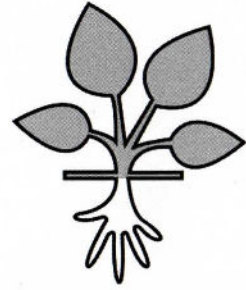
I Sverige var Tora Ågot mångårig medlem i Hässleholm Dövas förening "Göingen" som var en viktig samlingspunkt för döva i norra Skåne. Hon blev vald som ledamot i styrelsen i många år mellan 1934-1965 med undantag av några år.

Den 19 december 1982 dog Tora och efterlämnade sina barn, sonen Kjell med hans hustru Lissi, och dottern Elsa med hennes make Assar Rosdahl. Hon begravdes på Verums kyrkogård nio dagar efter sin död.

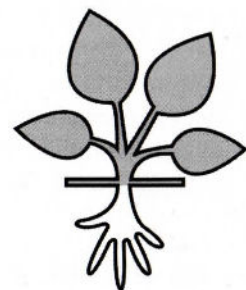
Slutord

Tor Hjalmar och Tora Ågot Persson var förresten mycket angelägna om rättvisa och tog speciellt hänsyn till försummade eller åsidosatta människor efter att de själva hade upplevt detsamma på ett sätt. De lade också stor vikt på principen om att vara medmänniska till grupper, såsom döva, lomhörda och inte minst blinda och hörande vänner, före sina egna intressen. Alla skulle vara med i gemenskapen. Jag känner en stor tacksamhet över att ha fått lära känna Tor Hjalmar och hans norska fru, Tora Ågot och deras verksamhet med tidskriften Dövas Vän.

Jon Martin Brauti

Dövas Rötter

Deltagarna samlas framför huvudingången till Waisenhuset, där Norges första dövskola öppnades den 1 april 1825.

Främre raden från vänster: Peter Niemelä och Annegrethe Pedersen, Danmark, Outi Ahonen och Tiina Naukkarinen, Finland.

Bakre raden från vänster: Jim Vold, Norge, Anita Hellöre och Tomas Hedberg, Sverige och Thorbjørn Johan Sander, Norge.

FOTO: OUTI AHONEN

Nordiskt möte om DÖVAS HISTORIA i Trondheim

Efter nordiskt kulturseminarium om dövas historia i Köpenhamn år 1993 har vi inte haft något möte i Norden. Därför tog Thorbjørn Sander från det norska dövhistoriska sällskapet initiativ till att kontakta motsvarande dövhistoriska sällskap i Norden om det fanns behov av att ha ett nordiskt möte. Med stöd från Norges Dövförbund arrangerade Norsk Døvehistorisk Selskap ett inofficiellt nordiskt dövhistoriskt möte den 17-18 oktober 2013 i Trondheim och förbundet stod för alla kostnader kring logi och kost. Två representanter från varje dövhistoriskt sällskap i Norden inbjöds dit. Tomas Hedberg och Anita Hellöre deltog som svenska representanter.

Syftet med det nordiska dövhistoriska mötet var att ta reda på hur dövhistoriska värden kan tas till vara, och vilka eventuella nödvändiga åtgärder kunde finnas för att skydda dessa värden för framtida generationer.

Danmark har Døvehistorisk Selskab, Norge Norsk Døvehistorisk Selskap och Sverige Sveriges Dövhistoriska Sällskap, medan Finland har inte något motsvarande dövhistoriskt sällskap men två representanter kom från Dövas museum i Finland. Men det pågår diskussioner om att bilda ett dövhistoriskt sällskap i Finland. Det finns ett behov för ett närmare samarbete inom Norden med lämpliga lösningar på hur vi på bästa sätt kan ta vara på vår historia.

Varje land fick även möjlighet att redogöra för sitt arbete och för att lyfta fram sina problem under detta möte.

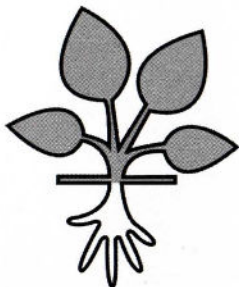
Norsk Døvehistorisk Selskap har ett gott förhållande till Norges Døveforbund, och får ett litet ekonomiskt bidrag varje år till bl.a. hyra av kontor hos Bergens Døvesenter. I Finland har museiverksamheten numera flyttats till Tammerfors, där dövmuseiverksamheten ligger under Arbetarmuseet Werstas i Tammerfors. I Danmark var dövas museum tidigare inrymt i Kastelvejs dövskola i Köpenhamn. Efter en översvämning i källaren tvingades man att flytta på sakerna och renovera de förstörda sakerna och dokumenten. Museet fick tränga ihop sig i ett par rum och ett rum med skolmöbler fick flyttas upp till tredje våningen. Om några år är dövskolan kanske på väg att stängas. Då blir museet "hemlös" men det danska Døvehistorisk Selskab tror sig ha hittat en bra lösning.

Under mötet konstaterade vi att dövskolornas och i förbindelse med döv-

undervisningens historia och arkiv förvaras och bevaras i gott skick. Där emot finns det inga bestämda regler om arkivering och säkerhet för protokoll och dokument för dövorganisationer (dövförbund, dövföreningar osv.). Torbjørn Sander betonade att det skulle kunna leda till att en del viktiga saker försvinner och att det uppstår ett stort hål i dövas historia, som man kanske försöker fylla med vad vi "har hört" och vi "tror". Det är ansvarslöst och pinsamt, ansåg Torbjørn Sander.

Efter att ha besökt Trondheims första och andra dövskolor och Norsk Døvemuseum samlades vi ännu en gång för att bestämma oss om hur vi kan fortsätta med vårt arbete. Mötet beslöt att vi ska samlas i Åbo den 30 juli-2 augusti i samband med Dövas nordiska kulturfestival.

Tomas Hedberg och Anita Hellöre

DÖVHISTORISKT seminarium i Norrköping den 11-12 oktober 2014

Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) arrangerar det 22:a dövhistoriska seminariet på Arbetets museum. Anledningen till att seminariet förläggs i Norrköping är att Norrköpings Dövas Förening fyller 100 år i år. Temat är "Dövas konsthistoria". Bussutflykt runt i Östergötland inkl. några kyrkor och en okänd dövs grav.

Seminarieavgiften är 450 kr för medlemmar och 650 kr för icke medlemmar.

Inbetalas till plusgiro 854121-1 senast 15/9 2014. Inträde till seminarium, kaffe och söndagens bussutflykt ingår i priset. Lunch på lördag och söndag ingår inte i priset. Lunch serveras på konferensen och kostar 160 kr/person. Anmälan är bindande.

Medlemsavgift är 200 kr/år och 400 kr/år för organisationer. Teckenspråkstolkare är beställda.

PRELIMINÄRT!

Program lördag 11 oktober

- Kl. 09.00 -09.30 Samling och kaffe med fralla. Plats: Arbetets museum, Laxholmen, Norrköping
- Kl. 09.30-09.45 Ordförande Tomas Hedberg öppnar seminariet. Representanter från Sveriges Dövas Riksförbund och Sveriges Dövas Ungdomsförbund
- Kl. 09.45-10.45 Föredrag: "Döva konstnärer i Danmark 400 år" av Peter Niemelä
- Kl. 10.45-11.45 Föredrag: "Döva konstnärer i världen genom tiderna" av Anna Folchi/Roberto Rosetti (oklart)
- Kl. 12.00-13.00 Lunch
- Kl. 13.00-14.00 Föredrag: "En okänd döv, men känd hantverkare i Östergötland" av Tomas Hedberg
- Kl. 14.00-15.00 Föredrag: "Linköpings Dövas Förening 100 år" av xxx
- Kl. 15.00-15.30 Kaffe med dopp
- Kl. 15.30-17.00 Föredrag: "Historiska dövkontakter mellan Sverige och Frankrike" av Lennart Andersson

Program söndag 12 oktober

- Bussutflykt runt Östergötland inkl. besök i bl.a. några kyrkor i Västra Östergötland samt en okänd dövs grav.
- Kl. 08.00 Samling vid Tyska Torget 2 utanför Elite Grand Hotel, Norrköping
 - Kl. 08.15 Avgång och färd mot Linköping och västra Östergötland
 - Kl. 15.00 Bussresan avslutas vid Linköpings centralstation

Reservation för ändringar!

Logi får var och en ordna själva. Förslag på hotell med priser:

Elite Grand Hotell Norrköping. Tel. nr 0451-890 00. Enkelrum: cirka 700:-/natt.
Det finns ännu flera hotell att välja på. Gå till "www.bokahotell.se"

Frågor: Maj Daver. E-postadress: maj.daver@comhem.se eller maj.daver@sdrf.se

Anmälningstalongen för seminariet ska skickas direkt till:

Carl Magnus Lindgren (kassör), Hasselgatan 38, 703 60 Örebro

Betalningen ska sättas in på SDHS:s plusgiro: 854121-1. Märk "Dövhistoriskt seminarium".

Jag/vi anmäler mig/oss till Dövhistoriskt seminarium i Norrköping den 11-12 oktober 2014:

Namn:

Adress:

E-post:

Seminarieavgift:

Lunch:

Antal personer:

Att växa upp i en **TECKENSPRÅKIG** miljö

Först en kort presentation av författaren Sylvia Bergqvist och hennes syster Ingrid Gustafsson:

Sylvia bor i Örebro och har jobbat med tolkyrket i 45 år först i Östergötland och senare i Örebro, men numera pensionär. Hon är gift och har en dotter som kan lite teckenspråk.

Sylvias syster Ingrid bor i Älvan (en by mellan Linköping och Motala) och har jobbat med tolkyrket i 48 år, men blir pensionär om ett par månader. Hon har eget företag sedan 2004, och är gift och har två söner och tre barnbarn. Ingen av dem kan teckenspråk.

De båda systrarna berättar om sina föräldrar:

Olle Wallin föddes i Godegård 1910. Han föddes hörande men blev döv vid 1-2 års ålder genom en barnsjukdom – troligen kikhosta med komplikationer. Olle började i en vanlig skola bland hörande barn, där han satt i två dagar och kunde inte hänga med i klassen. Han fick gå hem och vara hemma tills han var 10 år. Då kom en präst till orten och fick höra att det fanns en pojke som var döv och inte gick i skolan. Prästen visste att det fanns en skola i Stockholm som hette Manillaskolan där döva barn gick. Olle blev skickad dit och där gick han i åtta år. Olle konfirmerades av nyutbildade prästen Sven Gerhard Svensfors. Under skoltiden utbildades han sig till skomakare.

Astrid Fröjd föddes i Tidarsrum och var döv sedan födseln. När hon växte upp och blev några år gammal tyckte folk att det var konstigt att hon inte pratade. Man tyckte då att hon bara var sen med att prata. Efter ytterligare en tid tog man kontakt med en läkare som konstaterade att hon var döv. Astrid började skolan som 7-åring. En dag så kunde hon inte förstå varför hennes föräldrar packade en koffert med hennes kläder i. Sedan for de iväg med häst och vagn till Kisa station och tog tåget till Stockholm och vidare till Manillaskolan. Astrid tyckte att hon kom till ett stort hus med massor av barn som tecknade till varandra och hon förstod ingenting. Då kom en vårdarinna och hängde en namnapp om hennes hals och tog med henne för att se sig omkring. Under tiden smet hennes föräldrar iväg. Astrid vände sig om och då var de borta. Hon grät och grät

Olle, 10 år gammal, fick en stor säng.

FOTO: PRIVAT ÅGO

Mjölby Dövas Förenings sommarstuga.

FOTO: PRIVAT ÅGO

Astrid och Olle på sitt bröllop år 1945.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Astrid Wallin f. Fröjd (1911-2002) och hennes dotter Sylvia.

FOTO: PRIVAT ÄGO

och undrade var de var. Vårdarinnan försökte trösta henne men hon var förtvivlad. Tiden gick och det blev jul, då fick hon komma hem. När hon skulle återvända efter jullovet ville Astrid inte åka tillbaka, men var tvungen att gå i skolan. Det blev sommar och jul om vartannat. Efter åtta år i Stockholm var skolan slut. Ett par år senare gick Astrid i Tysta skolan - en fortsättnings-skola för döva flickor. Där lärde de sig att laga mat, sy och hushållssyssla.

Det gick några år och en dag åkte Astrid på cykel tillsammans med en vän till Mjölby Dövas Förenings sommarstuga. Vem träffar hon där? Jo, Olle fanns där och de fattade tycke för varandra. Efter åtta månader gifte de sig. Vigseln hölls i Tidersrums kyrka. Folk på orten visste inte hur det fungerade i kyrkan

med teckenspråk. Alla var nyfikna och kyrkan var full av folk och många fick stå utanför. Vigsselförrättaren var Sven Gerhard Svenfors. Olle var nervös och trodde att han skulle svimma. Svenfors sade det kommer att gå bra.

Astrid flyttade från Tidersrum till Godegård, för där hade Olle byggt ett hus och en verkstad som han jobbade i och drev skomakeri. På den tiden var det goda tider som skomakare, men det visade sig med tiden när slit och släng kom att det blev kärvt med ekonomin. Han fick anställning hos en skomakare i Motala. Första tiden för Astrid blev en omställning. Det blev mycket missförstånd eftersom svärföräldrarna bodde i samma hus på övervåningen. Astrid och hennes svärfar kom inte riktigt överens. Så en dag blev svärfar arg och slog med sin käpp på fingret så den gick av. Det var svårt med kommunikationen.

En dag förstod Astrid att hon var gravid. Hon sökte läkare och svärmor var med till doktorn. Läkaren tyckte inte att man ska skaffa barn när man är döv, för då blev barnet också döv. Svärmor blev rasande och skällde ut doktorn. Den dagen när Sylvia föddes var lyckan stor och ännu gladare blev Astrid när hon upptäckte att barnet hörde. Där hade läkaren fel. Efter 2,5 år kom barn nummer 2 och det var Ingrid som föddes.

Flickorna växte upp och började skolan som inte var så smärtfri. De blev retade i skolan och mest var det pojkar som retades. Visst fanns det tjejer som inte var så snälla.

Sylvia och Ingrid fick klara sig så gott de kunde med skolgången och läxorna. De fick alltid hjälpa till och tolka när det kom folk hem till dem. T.ex. när det kom kunder med skor till deras far Olle. När flickorna såg att det kom kunder, sprang de och gömde sig. Olle tog reda på var de var så att de inte slapp undan. Många gånger var systrarna osams om vem som skulle tolka. De sa ofta, "nu är det din tur, för det var jag som gjorde det förra gången". Tänk er att flickorna var tvungna att följa med när Olle skulle deklarerat, gå till kommunhuset, låna telefon hos grannen eller affären för att ringa vissa ärenden. Usch, det var inte roligt, tyckte flickorna.

En dag kom beskedet att Astrids mor hade gått bort. Då fick Astrid ärva lite pengar. Svärmor fick veta att det fanns en TV till försäljning och tyckte att de skulle köpa den. Köpet blev av. Men en granne fick se att de hade en antenn på taket och ryktet spred sig till socialen. Det var så att Astrid och Olle hade lite svårt med ekonomin och de fick ett litet bidrag från socialen. Det var det som irriterade grannarna. Eftersom Astrid och Olle inte kunde utnyttja radio så var TV en chans att följa vad som hände i världen. Bidraget drogs in.

Flickorna minns att när de en gång satt på tåget i en kupé och pratade med varandra på teckenspråk och hade inte använt talspråket. Det satt några personer i samma kupé och sa: Titta de är dövstumma! Ingrid blev så arg och kunde inte hålla tyst, utan svarade: Tänk för att vi inte är det!

Boken "Tolk steker pannkakor" kom till genom att Sylvia kände att det fanns mycket inom henne som behövde komma ut och bearbetas. Genom Sylvias jobb på Tolkcentralen i Örebro kom hon i kontakt med en handledare som uppmanade henne att skriva av sig känslor och upplevelser. På den vägen blev boken till. Det de hade pratat och berättat om är ett axplock från boken.

Ingrid kände också behov av att få vädra känslor och upplevelser. En dag när hennes barn var 12-15 års ålder upptäckte Ingrid att de hade det så bra och fick mycket stöd i skolgången hemifrån, som Ingrid aldrig fått och tyckte att det var orättvist. Då kände Ingrid att hon måste få hjälp med detta och gick hos beteendevetare och fick bearbeta barndomen.

Det finns även en film som visar Olles arbete med att tillverka folkdansskor under tiden han var pensionär. Han hann tillverka 450 par skor. Många stod på kö och ville ha dessa handtillverkade skor. Men den 28 december 1983 var hans dagar slut. De enda maskiner som användes var symaskin och putsmaskin.

Boken "Tolk steker pannkakor" finns att köpa hos författaren Sylvia Bergqvist.

Sylvia Bergqvist och Ingrid Gustafsson

FLICKAN på två stolar

Föreläsning av Olga Svensson Richter

Olga berättade om sin barndom där hon beskrev sig själv balanserande på två stolar mellan två världar, den hörande och den döva. Hon upplevde att hon inte var hörande och inte döv, och hon undrade vilken värld som var hennes.

□ **Olgas mamma Eeva Helena Honkanen** föddes i Finland 1915 under första världskriget. Under krigsanfallen gömde familjen sig i potatiskällaren som då användes som skyddsrum. Där nere var det kallt och fuktigt och Eeva blev sjuk och förlorade sin hörsel. Därefter följde de s.k. sju vita åren då Eeva inte kunde kommunicera med sin familj. År 1922 kom Eeva fullständigt oförstående till dövskolan i Kuopio som var en oral skola med internat. Det var förbjudet att teckna och eleverna utsattes för åga. Där blev hon lämnad utan förklaring eller ens ett farväl av sin mamma Alma. Eevas uppväxt var obegriplig och skoltiden hård.

Eeva hade bra tal och fick goda betyg därför fick hon gå i fortsättningsskola – en lanthushållsskola i Pieksämäki. När finska vinterkriget och andra världskriget bröt ut gick Eeva med i Lottakåren och fick en fin lottabrosch. Radiofabriken i Kervo och flygvapnet blev hennes arbetsplats och vardag. Eeva flyttade svårt traumatiserad av kriget från Finland till Sverige 1951-52 med hjälp av finska vänner i Göteborg. Senare flyttade hon till Lund och får genom dövkonsulenten Ek, ett arbete på systerhemmet i Lund. På dövas sommarhem Lyckebo i Skanör träffade hon nya vänner.

Olgas pappa Anders Emanuel Jönsson föddes 1913 i Södra Lappland i ett fattigt men neutralt Sverige. Anders var yngst i en barnaskara på 15 där han var en av fyra döva. Han blev döv p.g.a. sjukdom som man inte vet orsaken till, kanske ärftlighet. Han lärde sig teckenspråk av sina döva syskon som gick på Kristinaskolan i Härnösand. Uppväxten var fattig men lycklig, han

hade god självkänsla och klar identitet som döv. Han var glad, pigg och social. P.g.a. familjens fattigdom fick Anders inte gå i fortsättningsskola utan måste jobba i skogen. Under andra världskriget var arbetslösheten stor och Anders fick genom en dövkonsulent plats som möbelsnickargesäll på Yrkesskolan i Vänersborg. Efter fem års utbildning med avklarad gesällprov, ett italienskt bufféskåp, och medalj, flyttade han till Trelleborg där flera döva vänner fanns.

Anders fick hjälp med bostad och arbete av sin ett år äldre hörande syster Linnea som gift sig med en trelleborgare som hette Gunnar Persson. Alla lediga stunder under vår, sommar och höst cyklade Anders till Lyckebo i Skanör där han en dag träffade en snygg finska som bodde i Lund.

Anders och Eeva fattade tycke för varandra. Anders ville gifta sig och få barn (en flicka) med Eeva. Men Eeva vill inte p.g.a. hemska upplevelser från kriget. Hon ville leva ensam utan barn, sade att hon var både psykiskt och fysiskt ömtålig. Men Eeva kunde tänka sig att vara vän med Anders, och de blev snart ett sällskapande par.

*Bröllopsbild
på paret
Anders och
Eeva Jönsson
år 1952.*

FOTO: PRIVAT ÅGO

Olga 11 år gammal.

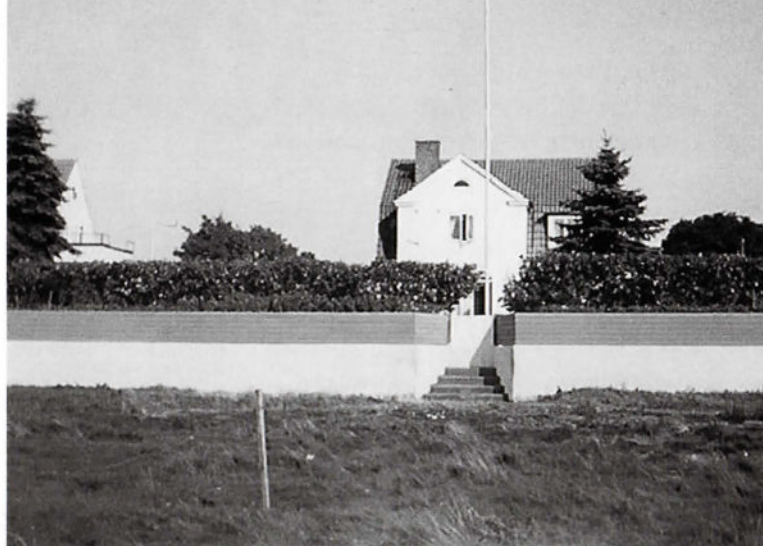
FOTO: PRIVAT ÅGO

Anders struntade i att det var besöksförbud för män på systerhemmet, detta resulterade i att Eeva inte fick behålla sin praktikplats. Eeva fick en dag ont i magen och måste åka akut till lasarettet och där opererades hon för blindtarmsinflammation. Men man upptäckte också ett foster som man lyckades behålla. Det fostret var Olga.

Mor, dottern Olga och far på isen.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Lyckebo.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Eeva var förtvivlad och ville göra abort, Anders var förtvivlad och ville behålla barnet, Linnea och Gunnar som inte kunde få barn ville hjälpa till, och de skulle bli gudföräldrar till barnet. Dövkonsulenten förfasade sig och sade att det var en stor synd att göra abort.

Eeva som var nyopererad gav upp sina tankar och den 23 oktober 1952 vigde dövprästen dem hemma i lägenheten på Bryggaregatan 18 i Trelleborg,

I fortsättningen berättar Olga själv: den 10 april 1953 såg jag dagens ljus, en liten flicka som fick namnet Olga Erika Jönsson. Min pappa Anders sade att jag skulle bli något stort i livet, nämligen för att jag föddes den dagen då den svenske diplomaten Dag Hammarsköld blev installerad i FN som generalsekreterare! Min mamma Eeva hade blandade känslor men var glad att allt gått bra. Hon var lättad över att jag inte var döv och glad att jag kunde höra. Mamma blev hemmafru och tog hand om mig och vårt hem. Pappa arbetade som snickare och var aktiv i bildandet av Dövas förening i Trelleborg

Min uppväxt var präglad av teckenspråk i hemmet och svenska utanför. Men den hörande omgivningen var inte snäll mot mig som var hörande och hade döva föräldrar som grimaserade och viftade med händerna. Jag visste att jag var hörande men jag trivdes bäst bland döva, de var alltid snälla och jag förstod vad de sade. Jag hade svårt att hänga med i allt som de hörande sade. Mina föräldrar och andra döva trodde att bara för att jag kunde höra skulle

jag förstå och veta vad alla ord betyder. Nej så var det inte, jag fick lära mig två språk, teckenspråk och svenska vilka inte alls har samma grammatik och syntax.

Några historier från min uppväxt:

Jag förstår tidigt att jag måste meddela mina föräldrar

En vinterdag när jag är ungefär två och ett halvt år gammal får pappa i uppgift av mamma att passa mig för hon ska gå ner i källaren och tvätta. Han ska se efter mig noga! Pappa sitter i fätöljen och läser tidning. Jag är i köket och tittar ut genom fönstret, tecknar snö och kallt. Jag tittar på de röda svamparna som finns i bomullen mellan fönsterlutorna, jag tecknar giftig får inte äta.

Jag springer fort över golvet och stannar framför pappa som läser tidningen. Jag viftar upp och ned med händerna flera gånger, pappa tittar ner från tidningen och frågar vad? Jag fortsätter vifta och drar i pappas hand. Han reste sig upp och vi sprang till köket där såg vi att köksduken stod i ljusan låga! Det brann och pappa sade till mig att vara en duktig flicka och stå stilla i hallen för han skulle släcka elden som jag så duktigt hade meddelat honom. Pappa öppnade fönstret på vid gavel, slog en stor skål med vatten på bordet. Sen kastade han duken i slaskspannen, hämtade en ny fin duk från sitt skåp, det italienska bufféskåpet. Mamma var inte glad när hon upptäckte att det lukade bränt i lägenheten. Hon frågade argt och oroligt pappa vad som hade hänt, han berättar och mamma grälar på honom, då ställer jag mig mellan

dem och svarar jag att allt är bra nu! Och att jag har varit en duktig flicka! Ja du är en duktig hörande flicka.

Oförstående hörande vuxna

Det är sommar, mamma, och jag var ca fyra år, skulle åka buss till Skanör. Pappa cyklade dit som vanligt.

När vi steg på bussen frågade den glade busschauffören oss vart vi skulle åka. Jag teckentolkade till mamma och hon svarade: vi ska åka till dövas sommarhem Lyckebo i Skanör. Jag tal-tolkade vad mamma tecknat till mig, till busschauffören. Han brast ut i ett gapskratt och mamma puttade på mig och frågade mig varför han skrattade så mycket. Jag frågade busschauffören med klar röst varför han skrattade så. Då skrattade han omigen och sade att han inte trodde på att vi skulle åka till dödas sommarhem i Skanör! Jag tecknade allt han sagt, till mamma och hon spärrade undrande upp ögonen! Va? Vem är det som har dött på Lyckebo i Skanör!?...Jag tecknade att jag inte visste och sade med en trött mimik att hon skulle betala biljetterna! Mamma betalade men frågade igen: jag undrar hur han vet att någon har dött på Lyckebo i Skanör? Jag drog mamma i handen och vi gick till ett par lediga platser, satte oss och mamma fortsatte att fråga mig...jag tecknar irriterat: tyst jag är trött!

Mojan

Mamma och jag var i lekparken. Jag satt i sandlådan när jag plötsligt hörde en pojke skrika ordet mojan! Han

Fortsättning på nästa sida!

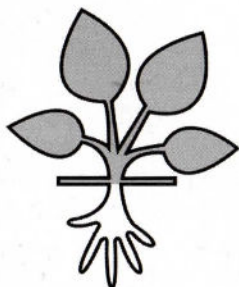
ropade flera gånger mojan! Jag undrade vad det betydde, så jag gick till mamma och frågade. Hon sade att hon inte visste för hon var inte bra på svenska, hon var ju från Finland. Mamma sade att jag skulle vänta tills pappa kom hem, han är ju svensk och kan förklara!

Jag väntade otåligt tills kvällen. Pappa visste inte vad ordet mojan betydde, han sade att han var från Lappland och inte kunde skånska. Så jag fick vänta tills lördag då vi skulle besöka faster Linnea och farbror Gunnar. Han var skånsk.

När vi kom till dem på Engelbrekts-gatan 50 och jag frågade vad mojan betydde, skrattade Gunnar och sade att det vet du väl? Nääää sade jag. Det betydde samma sak som mamma eller mor! Jag blev snopen och sade va? Tänk att jag väntade en hel vecka för att veta detta!

Många liknande historier från Olgas barndom finns nedskrivna i hennes bok "Flickan på två stolar". Men historierna gör sig bäst på teckenspråk!

Olga Svensson Richter

Dalarnas Dövas

Då de döva boende i Dalarna slog upp sin morgontidning under våren 1913 kunde de se en annons att nu skulle man bilda en "döfstumsförening" i Dalarna, vid två möten, ett i Borlänge och ett i Mora. Under 1912 hade på Gustaf Ståbys initiativ bildats en kommitté för att arbeta fram ett stadgeförslag för bildande av en förening i Dalarna. Borlångemötet hölls i Borlänge köpings skolhus, Wallinskolan, den 11 maj, där ett 40-tal döva hade slutit upp. Dagen efter, den 12 maj, hölls mötet i Betlehems kyrkan i Mora. Dit hade det kommit ett 60-tal döva, inklusive 10 personer från Borlänge. Vid Borlänge-mötet hade 26 personer inskrivit sig som medlemmar och i Mora nio stycken.

Dala Dövföreståndare blev Gustaf Ståby, som innehade den posten ända till år 1940, med undantag för året 1932. Han var också kassör 1941-1943. Sammanlagt under föreningens hundra år har föreningen haft 15 ordföranden.

De första åren var det i huvudsak filmvisningar och föreläsningar man ordnade. Man erhöll anslag från sjätte skoldistriktet och från Carlborgsons fond för denna verksamhet. Så småningom började man längta efter att kunna skaffa en sommarstuga. År 1946 kunde man äntligen köpa en tomt i Karlsarvet, Leksand, där man uppförde en stuga som man döpte till Carlborgsons gård. Skylten Carlborgsons gård medföljdes till den nya tomten.

De boende i södra delen av länet ville ha en stuga i den delen av Dalarna, så 1951 inköptes en stuga för sportaktiviteter i Tomnäs: "Solhyddan" belägen mellan Falun och Borlänge.

Nu insåg man snart att tomten i Karlsarvet var alldeles för liten och stugan likaså, varför man började se sig om efter något större. 1961 fann man så tomten i Västankvik, där nu Västankviks folkhögskola är belägen. Man beslöt då att sälja de båda stugorna och satsa på denna genuina gamla dalagård.

Intresset för att vistas där ökade både bland dalamedlemmar och bland övriga landets döva. Man hade tankar på att göra den till kulturgård för gamla och unga.

Det slutade med att Sveriges Dövas Riksförbund tog över och det blev till världens första folkhögskola för döva.

Dalarnas Dövas Förening har sedan haft lite olika lokaler och har i dag, 2013, en ny trivsamt lokal mitt i centrum av Leksand, "Dövtorget", där man driver en alltmer ökande verksamhet. Föreningen har av tradition bidragit till internationell hjälpverksamhet: redan 1958, Eritrea, senare bl. a. Etiopien och nu Nicaragua och Nepal.

100-årsjubileet firades med att ett 80-tal medlemmar och gäster gjorde "en resa i tiden". Sex av gästerna var från Nepal. Först besökte man Stora Tuna kyrkogård och föreningens grundare Gustaf Ståbys grav där en bukett nedlades. Den graven är unik då det i texten på stenen står "Stiftaren av Dalabygdens Dövas Förening". Kyrkoförvaltningen har därmed beslutat att stenen skall bevaras för all framtid. Där möttes vi av Gustaf och Maria Ståby, gestaltade av Joakim Hagelin och Maria Sandin som berättade litet om deras liv.

Lunch intogs på närliggande anrika Buskåkers gästgivargård. Resan gick så vidare till Sundborn för nedläggande av blommor med ett tack till döva i Dalarna och inte minst till dövföreningens store donator Anders Carlborgson. Vidare fortsatte resan med de två bussarna till Västankviks folkhögskola för eftermiddagskaffe. Nästa stopp var festplatsen, Mora Parken. Där vidtog en god supé, uppvaktningar och diplomutdelningar innan det blev tid för en stunds dans.

Vid hemresan kunde nog de flesta medlemmar känna att de hade firat en ärorik och fin 100-åring.

Margareta Sjögren

Förening 1913-2013

Utanför Wallinskolan i Borlänge vid bildandet av föreningen 1913.

FOTO: DALARNAS DÖVAS FÖRENING

Vid invigningen av Carlborgs gård 1961.

FOTO: DALARNAS DÖVAS FÖRENING

Utanför Mora Parken vid 100-årsjubileet den 11 maj 2013.

FOTO: DALARNAS DÖVAS FÖRENING

Föreningen firade sitt 10-års jubileum vid dövstumskolan. Frans Leijon syns sittande längst till vänster. Dövpastor Huugo Nyberg sittande längst ut till höger. Han var känd för sitt vackra teckenspråk och för sin mjuka framtoning. Mycket omtyckt. Bakom dövpastorn syns två män i kostym och flugor - Arvid Jansson och Uno Björn (runda glasögon) - ledamot och ordförande i föreningens styrelse.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Jakobstads Dövas Förening

Under pingsthelgen år 1899 samlades många döva från trakten i Jakobstads dövstumskola för att delta i en av årets största helger med kyrkliga aktiviteter men också för att träffas, umgås och för att få nyheter och information från andra delar av Finland. Några av deltagarna hade under dessa dagar diskuterat om att bilda en förening för traktens döva och bestämde sig att fråga dövstumskolans föreståndare Petter Stade till råds. Petter Stade hade varit på en resa till landets huvudstad, Helsingfors, och besökt dövstumsföreningen där och fick med sig hem ett häfte med föreningens stadgar. Häftet plockades fram och de funderade på hur stadgarna kunde justeras så att de passade den nya föreningen som skulle bildas till sommaren. Ett tjugotal döva från trakten kom och stödde beslutet om att bilda "Dövstumsförening i Jakobstad" midsommardagen år 1899.

□ Föreningen fick använda dövstumskolans slöjdsal kostnadsfritt och de samlades varje fredag för slöjd- och handarbete och varannan söndag för träffar och sammankomster. En del av alstren från fredagarnas hantverk såldes och lämnades till skolan som bidrag till ved- och fotogeninköp. Åren gick och medlemsantalet minskades och till slut orkade styrelsen inte längre att hålla igång verksamheten utan föreningen lades ned efter 11 år. Söndagsträffarna levde vidare under föreståndaren Petter Stades överinseende. Några år senare gjorde ett nytt försök att väcka liv i föreningen men misslyckades.

Endast en punkt på dagordningen

Efter ett par månaders förberedelser kallades traktens döva till ett nytt möte

den 11 februari 1923 med en enda punkt på dagordningen, nämligen ett bildande av en förening för döva i Jakobstad. Det lyckades över förväntan och föreningen frodades och växte sig starkt. År 1924 anslöt föreningen till Finlands Dövstumsförbund. Det satt många duktiga föreningsmänniskor i styrelsen under den första tiden: makarna Stade, Uno Björn, Arvid Jansson för att nämna några. Liksom under förra föreningens tid träffades medlemmar varje fredag och varannan söndag. Föreningens verksamhet var mycket starkt påverkad av dövstumskolan, mycket på grund av att föreningen hade sina lokaler där ända fram till 1955 då skolan revs.

Köpte en stuga

År 1929 bildades Sportklubben "Pel-

las", 1935 Schackklubben och precis då fortsättningskriget mot Sovjetunionen började, såg kvinnoföreningen dagens ljus 1 juni 1941. Några år senare köpte Sportklubben Pellas en stuga fyra kilometer norr om staden och döpte den till "Hällebo" som under sommaren 1952 byggdes om till ytan dubbelt så stor. Stugan ägdes av en familj som flyttade till Vasa och senare till Sverige precis som många andra under 1950-talet på grund av de svåra levnadsförhållanden och den massarbetslöshet som rådde i Finland i sviterna efter de finsk-sovjetiska krigen. Eftersom man redan kunde svenska var det ingen större omställning men en sak kunde man aldrig flytta ifrån och det var hemlängtan! Så fort man hade semester var man beredd att åka i ett dygn med båt,

Under sommaren - från midsommar till 2:a veckan av augusti - samlades döva i Sportstugan Hällebo varje onsdag och söndag. Kaffe med gott dopp serverades av värdeparet Isidor och Tyyne Fagerlund. Isidor sittande på trappan med sin son och Tyyne i prickig klänning bakom Isidor.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Interiör f.d skolans slöjdsal som föreningen använde som lokal för sin verksamhet. Stora tavlan uppe till vänster föreställer dövstumslärarynnan Anna Heikel. Några av stolarna finns fortfarande bevarade och står nu i Solsand.

FOTO: PRIVAT ÄGO

tåg och buss och när man kom fram så bodde familjen i sin sommarstuga och kom till Hällebo på onsdags- och söndagsträffar. År 1983 kändes Hällebo för liten och såldes. För pengarna köptes en annan sommarstuga som ägdes av Aili och Paul Lindberg, och ett

par år senare inköptes även Ester och Lennart Westerholms sommarstuga. Dessa stugor låg bara 300 meter från Hällebo men har bastu, bra bad med strand och större tomt. Tomten döptes till Solsand. I dag ser det likadant ut men medlemsantalet har minskat och

färre sommargäster kommer på besök men än lever föreningen och förhoppningsvis får vi uppleva deras 100-års jubileum om nio år.

Anita Hellöre

Dövskolan i **PEDERSÖRE** och **JAKOBSTAD** 1863-1932

Anna Heikel (1838-1907), föreståndare.

FOTO: JAKOBSTADS MUSEUM

Lorentz Eklund (döv) (1846-1892), dövlärare.

FOTO: JAKOBSTADS MUSEUM

Anledningen till att jag skriver en artikel om dövskolan i Jakobstad är att inte så många döva i Sverige i dag vet om att det har funnits ytterligare en svenskspråkig dövskola, förutom den mer kända dövskolan i Borgå, i Finland.

□ År 1846 öppnades den första dövstumskolan i Finland i Borgå av Carl Oscar Malm som själv erhållit undervisning vid Manillaskolan i Sverige. Efter grundandet av dövskolan i Borgå bildades så småningom några dövskolor runt om i Finland, först år 1860 i Åbo, sedan år 1862 i Kuopio och år 1863 i Jakobstad.

Pastor Henrik Heikel som flyttade från Åbo till Jakobstad i januari 1861, blev kyrkoherde i Pedersöre församling. Där lade han märke till att det fanns ett relativt stort antal döva i Österbotten. Han beslöt att skicka sin dotter Anna Heikel till Åbo för att studera dövundervisning vid dövskolan i Åbo hela vårterminen 1861, eftersom pastorn hade skiftat bekantskap med dövundervisningen tidigare. Där blev Anna intresserad av dövundervisning och hade det lätt att lära sig teckenspråk. Hon var född den 2 februari 1838. Hennes persontecken utförs med ett krokfinger, stryks längs näsryggen och stannar under näsborrarna.

Följande höst 1861 samlades den första skaran, 17 döva elever, till några månaders skolundervisning på Pedersöre prostgård med Anna Heikel som lärarinna. Pedersöre prostgård kan beses i dag och ligger på Rosenlunds prästgård strax utanför Jakobstad. Under de första åren erhöll Anna ingen lön. Prosten lät på egen bekostnad på Pedersöre prostgårds mark uppföra två mindre byggnader i en vacker skogs-dunge utanför prostgården.

Hösten 1862 skickade pastorn Heikel an ansökan till senaten i Helsingfors om att få öppna en dövskola på Peders-

öre prostgård, samt om ett statligt anslag på 1000 mark årligen och tillstånd om att få pengar genom kollekten från Åbo stift varje år. Kejsaren, d.v.s. den ryske tsaren, godkände ansökan den 17 januari 1863. Den 15 september samma år öppnades skolan.

En tidningsannons i Vasabladet den 8 augusti 1863 sändes ut. I denna annons erbjöds undervisning, rum, värme, ljus och vård kostnadsfritt, och kostnaden för underhåll var 14 mark i månaden.

Några år senare skrev Anna Heikel ett brev till sin vän på Manillaskolan och beskrev hur byggnaden såg ut. Skolbyggnaden var inte så olik från en vanlig liten bondgård, grönmålad med vita knutar. På det sättet behövde barnen inte känna sig främmande när de kom till skolan. Skolan var inrymd i ett hus med tre rum. I ett rum bodde vårdarinnan, men för att komma till hennes rum måste man gå genom åt av de två andra rummen. I det ena och vänstra rummet fanns det plats för 12 pojkar, i det andra och högra rummet för 12 flickor. I både rummen fanns tre högsängar för två personer i bredd.

Skolan tog emot sina elever från både svenska och finska hem. Därför blev skolan tvåspråkig. Liksom de övriga dövskolorna i Finland var dövskolan i Pedersöre en skriv- och teckenskola.

Som andra lärare vid skolan år 1865 anställdes Lorentz Fredrik Eklund som stannade där till sin död år 1892. Han var född den 28 oktober 1846 i Borgå som döv. Han var son till prostens Carl Gustav Eklund och Gustava Kristina

Texten fortsätter på sidan 22!

Dövskolans personal. Sittande fr v: Petter Stade, Maria Kahelin, Isak Eneberg (döv), Maria Andersson och Hilda Malm. Stående personer är oidentifierade.

FOTO: UR MANILLASKOLANS ARKIV, STADSARKIVET I STOCKHOLM

Gamla dövskolans byggnader i Pedersöre mellan åren 1863 och 1878. Hörnstenar till torpargrunden kan ses fortfarande i dag.

FOTO: JAKOBSTADS MUSEUM

Dövskolans byggnader låg vid Runebergs- och Trädgårdsgatan i Jakobstad och användes 1878-1932. Två första byggnader, som syns i förgrunden mot Trädgårdsgatan, flyttades hit från Pedersöre. Alla byggnader på bilden revs ner i maj 1955.

FOTO: JAKOBSTADS MUSEUM

Lindholm. Han kom till dövskolan i Borgå vid 12 års ålder. Där hann han vara Carl Oscar Malms elev i fyra och ett halvt år innan Malm dog. Han var ovanligt begåvad. Genom att läsa mycket skaffade han sig goda kunskaper i svenska språket. Han studerade också finska på egen hand.

År 1865 blev han lärare vid dövskolan i Jakobstad. Bland sina elever var han omtyckt och aktad som lärare. I äktenskapet år 1873 med Elise Amanda Eklund föddes sex barn, bl.a. Elma Ignatius f. Eklund. Hennes person-tecken är identiskt som stadstecknet för Jakobstad, eftersom hon kom från just Jakobstad. Stadstecknet för Jakobstad utförs med flata handen, upprepade kontakt med hakan. Däremot vet man inte varför tecknet för Jakobstad har uppkommit.

Lorentz Eklund dog den 27 april 1892 och begravdes på Jakobstads gamla kyrkogård. Hans person-tecken utförs med ett pekfinger som tar kontakt med hakan. Han efterträddes av Petter Stade. Han lärde sig teckenspråk tidigt i barndomen, för han hade en döv bror.

Utrymmet i de två mindre byggnaderna blev redan tidigt för litet. Frågan väcktes därför om att skolan skulle flyttas till staden.

År 1887 inköptes de två gårdarna vid Runebergs- och Trädgårdsgatorna för skolans räkning. Byggnaderna som skänktes av prosten Heikel, flyttades och uppfördes där, eftersom stockarna i byggnaden ansågs vara fortfarande dövas egendom.

En ny byggnad byggdes mot trädgården. Några hörnstenar till torpargrunden finns kvar på den ursprungliga platsen, där den gamla skolan låg och kan ses i dag där. En gatustolpe med skylten ”Heikelsgatan/Heikelinkatu” står intill den gamla platsen.

År 1892 bestämdes dövundervisningen för hela landet i Finland att vid Jakobstads dövskola skulle för undervisning ske enligt skrivmetoden på svenska språket och med sjuårig kurs. Jakobstads dövskola tog alltså emot elever från Borgå dövskola, då talmetoden infördes där istället.

En gatustolpe med skylten ”Heikelsgatan/Heikelinkatu” står intill den gamla platsen.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Under skolans tid fanns en döv anställd Isak Eneberg som lärare från 1893 fram till sin pension år 1907. Han föddes den 12 oktober 1858 i Närpes. Han kom till dövskolan i Borgå år 1867 och konfirmerades där år 1875. År 1877 blev han biträdande lärare vid samma skola. Där stannade han i 16 år. Då skolan blev en talskola måste han därför flytta till skolan i Jakobstad. Efter pensioneringen var han bosatt i Hyvinge hos sin syster.

Han dog den 14 april 1929 och begravdes på Helsingfors gamla begravningsplats.

År 1898 gick fröken Anna Heikel i pension som lärare och föreståndare efter 35 års långa arbete. Hon lämnade dock aldrig döva utan var med i alla dövas samlingar till sin död år i juni 1907. Hon efterträddes tillfälligt av doktorinnan Elli Heikinheimo tills läraren Maria Kahelin valdes till föreståndare hösten 1899. I sin tur gick hon i pension år 1920. Hon efterträddes av Petter Stade som kvarstod vid skolan till sin död 1930. Föreståndartjänsten sköttes efter honom av hans hustru Ester Stade ända till skolans nedläggning år 1932.

Då skolan upphörde hade totalt 373 elever inskrivits vid skolan. Skolans elever kom från olika platser: från Kolari och Tervola i norr till Kökar och Åland i söder. De flesta elever hade dock sin hemort i Österbotten.

Det beslöts år 1928 att nya elever inte skulle tas emot eftersom skolan skulle stängas. Istället började vid dövskolan i Borgå en ny avdelning för teckenklass för elever som inte kunde undervisas

med talmetoden. De tio kvarvarande eleverna stannade tills de gått ut skolan.

En del av byggnaderna hyrdes ut till en privat finsk samskola. Från september 1929 användes dövskolan i två f.d. rum i föreståndarbyggnaden.

Den 4 juni 1932 skulle det bli en skolavslutning för sista gången. Därför anordnades en fest. Många f.d. elever med sina barn kom från skilda orter för att ännu en gång få se sin kära skola. Festen inleddes med en psalm och ett tal av pastor Huugo Nyberg. Efter kaffepausen fortsatte programmet med olika tal. Därefter gick man i grupp till Pedersöre kyrkogård för att lägga ned blommor på Anna Heikels grav och sedan till Jakobstads gamla kyrkogård där kransar nedlades på läraren Lorentz Eklund och föreståndaren Petter Stade. Kransarna hade bundits av blommor plockade i skolans trädgård.

Det förekom diskussioner om till vad skolbyggnaderna kunde användas för. Det föreslogs om att skolbyggnaderna kunde omvandlas till en yrkesskola för döva eller till ett ålderdomshem för döva. Men det förverkligades aldrig. Alla gamla dövskolebyggnader revs ner i maj 1955 för en högstadieskola för finskspråkiga.

Tomas Hedberg

Källa:

Tidning för Dövstumma 6-7/1932
Ny tidning för
Sveriges dövstumma 19-20/1913
Du måste vara döv för att förstå
av Birgitta Wallvik

DUMBEN på Valen

Erik Ersson 1811-1895

I många familjer finns det historier som lever kvar långt efter det att dem det gäller är borta. I min mans familj berättades om en "Dumbe på Valen" som var ovanligt stark och som hade gått till fots till Stockholm, men ingen fanns kvar i livet som kunde förklara närmare vem det var och vad som låg bakom stockholmsäventyret.

□ När jag började med släktforskning var detta en av de frågor som jag ville hitta svaret på. Vem var det, och vad var det egentligen som hände? Rätt snart hittade jag i husförhörböckerna från Stora Mellösa anteckningen "dumbe", den tidens benämning av någon som var döv, efter ett av barnen i en familj. Erik eller Erker som han kallades som barn, föddes på ön Valen 1811. Hans far, Erik Jonsson, var välbeställd bonde och hade vid sin bortgång sex gårdar, två i Götlunda, en på Valön och tre på fastlandet i Stora Mellösa. 1807 köpte han loss Valen från Göksholm för 7500 riksdaler, hur det nu var möjligt eftersom Göksholm var ett fideikommiss som man ju inte fick förändra. Efter några år sålde han västra delen av ön till en släkting.

Stockholmsresan var en gåta

Så långt kom jag i min efterforskning, men detta med stockholmsresan var fortfarande en gåta. Jag hade många teorier. Bl.a. såg jag att Erik gifte sig, vilket inte var så vanligt att döva gjorde. För att få gifta sig skulle man ju klara husförhöret hjälpligt, och det var ju inte möjligt om man inte kunde svara på frågorna. Kanske hade han "gått till Kungs" för att få rätt att gifta sig, funderade jag, och sökte i diverse regeringsdokument för att ta reda på mer om detta. Men hittade inget och lade detta åt sidan tills vidare.

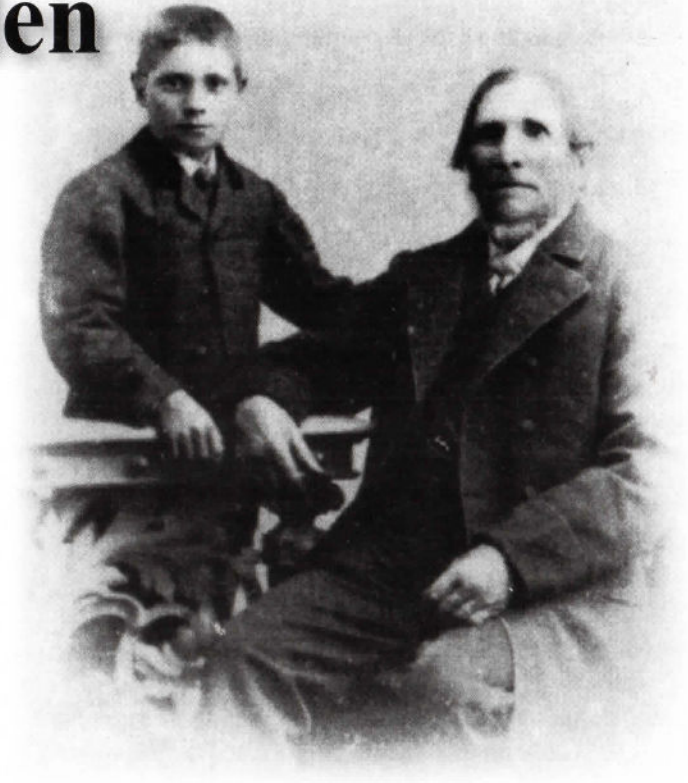
Frågetecknen rätades ut flera år senare

Flera år senare hittade jag i Örebro stadsarkivs bibliotek "Boka um Mälsa" av John Nerén. Och i den fanns ett helt kapitel om Erik där alla frågetecknen rätades ut. Där fanns t.o.m. en bild på Erik!

Hemmagjort teckenspråk

Erik var döv från födseln och kallades dumben som de flesta andra döva vid den tiden. I socknen fanns ytterligare en döv pojke, några år yngre än Erik. När Erik blev vuxen och flyttade in till fastlandet som ung bonde träffades de båda på kyrkbacken på söndagarna i samband med högmässan. Erik hade själv uppfunnit en sorts teckenspråk, som han lärde sin döve vän, så att de kunde kommunicera med varandra. John Nerén ger i sin bok många exempel på Eriks hemmagjorda teckenspråk. Jag ska här ta upp ett urval av dem:

Husfader tecknades genom att han böjde högra handen över huvudet med handflatan vänd mot huvudet. Han ville visa att det var en fullvuxen man. **Hustru** visade han först på samma sätt varefter han sedan förde ihop bägge händerna och förde dem sedan neråt, utåt och bakåt, för att visa att det var en vuxen med kjol.

Erik ('Erker') Ersson med ett av sina barnbarn. Ur hembygdsboken 'Boka um Mälsa' av Johan Nerén, Örebro 1949. FOTO: PRIVAT ÅGO

Han hade tecken för **verktyg**, då han visade med händerna hur verktygen användes, och på samma sätt visade han olika förekommande arbetsuppgifter, som t.ex. **slå hö, räfsa, tröska, såga** eller **fiska**.

Tecken för fåglar

Erik var intresserad av naturen och hade sina egna tecken även för olika fågelarter t.ex. storspov tecknade han genom att först göra flygrörelser med armarna, varefter han förde höger hand till näsan och fortsatte med en bågformig rörelse för att antyda den långa krökta näbben. Enkelbeckasin tecknade han genom att göra kastande rörelser med båda händerna än åt ena än åt den andra sidan.

Kunde göra sig förstådd på olika sätt

Han kunde även göra sig förstådd med mera sammanhängande meningar. Om han t.ex. skulle fara till kvarnen och mala tecknade han det på följande sätt: först angav han tecknet för den dag man skulle fara. Om man skulle fara dagen därpå lutade han huvudet i handen en gång, för att visa att det först skulle vara en natt emellan. Skulle man fara först flera dagar senare lutade han huvudet flera gånger, så att man kunde räkna antalet nätter innan det var dags. Så visade han att han bar något tungt, d.v.s. säckarna med säd genom att han satte höger hand till höger axel och sänkte axeln en smula. Antalet säckar angavs genom att räkna upp antalet med handens fingrar. Om de skulle använda häst eller oxar visade han sina tecken för de djuren. När det gällde valet av kvarn visade han ifall det var en av tre väderkvarnar som fanns i närheten genom att göra ett tecken för väderkvarn

Fortsättning på nästa sida!

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress
SDHS, c/o Carl Magnus Lindgren
Hasselgatan 38
703 60 Örebro

B FÖRENINGSG- BREV

Fortsättning från föregående sida:

(först en malande rörelse med handen, sedan en svepande rörelse genom luften för att visa att det var kvarnvingar), och sedan peka i den riktning som den kvarnen det gällde låg i. Om det rörde sig om kvarnen som låg i Segersjö t.ex. pekade han åt sydost, o.s.v.

Åkte båt till Manillaskolan

När Erik var 11 år bestämde hans far att han skulle få åka till Stockholm för att gå på Manillaskolan. Redan 1812 startade undervisningen vid "Allmänna institutet för blinda och dövstumma", som det då hette, på Djurgården i Stockholm. Erik och hans föräldrar seglade med familjens segeleka till Stockholm för att tala med rektorn där. De fick övernatta i båten och kom tidigt fram till Djurgården och letade sig fram till skolan. Där fick de höra att rektorn inte kunde ta emot dem förrän vid 11-tiden, och att de under väntetiden kunde de få gå omkring i trädgården och smaka på krusbären, som var mogna då.

När rektorn sent omsider kom var Erik försvunnen. De letade i området runt skolan men kunde inte hitta honom så föräldrarna gick tillbaka till båten, och upptäckte att den var försvunnen. Några gummor talade om att en liten vad-malsklädd pojke hade hissat segel och seglat iväg. Det gick ingen skuta tillbaka till Örebro den dagen så föräldrarna var tvungna att vänta till nästa dag. De var mycket oroliga för sin pojke och frågade alla båtar som de kom i kontakt med längs återfärden om de sett honom.

När de efter tre dagar kom tillbaka till Valen såg de att båten låg upplagd på sin plats. När skutans jolle lade till vid sjöboden stod Erik där och skrattade och dansade runt

som om han ville säga; Jag kom först! Eriks pappa tyckte att när sonen kunde klara av att ensam segla ifrån Stockholm behövde han sannerligen inte gå i någon skola för att klara sig i livet. Enligt John Nerén var Erik socialt begåvad, och kunde kommunicera alldeles utmärkt även med hörande personer, och kunde till och med föra lite mer komplicerade resonemang.

Det gick bra för Erik i livet

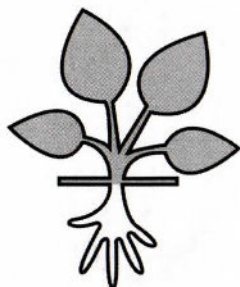
Han gifte sig tidigt och fick två döttrar och en son. Alla tre barnen kunde få varsin gård att försörja sig på. Erik var en god fiskare och jägare, och var uppmärksam på naturens olika tecken. Bl.a. kunde han ofta förutspå vädret, vilket är en god förmåga för en bonde.

Erik fick 17 barnbarn och 71 barnbarnsbarn. Ingen av dessa var döv, men många ärvde hans ovanligt goda syn, allt enligt John Nerén. Ett av alla barnbarnsbarnen var min man Staffans farmor Gerda.

Anna Kihlgren

Källor:

John Nerén: Boka um Mälsa (1942)
Wikipedia:Kyrkoarkiv från Götlanda och
Stora Mellösa församlingar.

Styrelse 2013–2015 för SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP:

Tomas Hedberg
Hauke Hagedorn
Maj Daver
Carl Magnus Lindgren
Anita Hellöre

ORDFÖRANDE
VICE ORDFÖRANDE
SEKRETERARE
KASSÖR
LEDAMOT

Postmottagare: c/o Lindgren, Hasselgatan 38, 703 60 Örebro
Texttelefon: 019-25 56 59 (kvällstid)
E-mail: carlmagnus.lindgren@sdrf.se

Medlemskap: Enskilda 200:–/år Organisationer 400:–/år

Plusgiro: 85 41 21 - 1

Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.